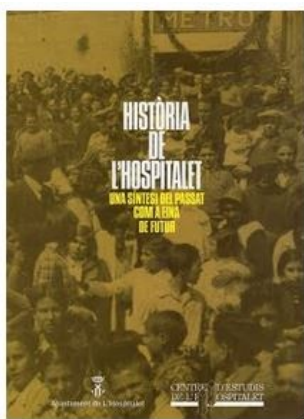

Història de l'Hospitalet: una síntesi del passat com a eina de futur / dir. Joan Camós i Carles Santacana. L'Hospitalet de Llobregat: CEL'H ; Ajuntament, 1997. 247 p. ISBN 84-7826-821-9.

Sumari.

Introducció. Pensant en el futur / Grup d'Història del Centre d'Estudis de l'Hospitalet.

El medi físic / Antoni Domínguez.

Prehistòria i història antiga / Josep Maria Solias.

L'edat mitjana / Montserrat Cabré, Agustín Castellanos, Francesc Descarrega.

L'edat moderna / Isabel Alarcón, Marta de Planell, Conxi López, Carmen Rodríguez.

El segle XIX / Manuel Domínguez, Marcel Poblet.

El segle XX / Joan Camós, Josep Ribas, Carles Santacana.

Epíleg (1983-1990).

Bibliografia | Fonts arxivístiques | Índex d'il·lustracions, taules, mapes i gràfics.

El medi físic

EL MEDI NATURAL

Les divisions administratives no coincideixen quasi mai amb les unitats naturals geogràfiques, geomorfològiques o geològiques. No podem tractar del medi físic a l'Hospitalet sense descriure breument les unitats geològiques i geomorfològiques del seu entorn més immediat. Aquestes unitats són el massís de Garraf, la serra de Collserola, el pla de Barcelona, la plana al·luvial, el delta del Llobregat i el turó de Montjuïc.

La serra de Collserola és el sector de la serralada litoral (o de Marina) comprès entre les valls dels rius Besòs i Llobregat. Està formada per relleus suaus, amb cims arrodonits, orientats de NE a SO. La màxima altitud se situa al Tibidabo (520 m.) i altres cims destacats són el puig d'Olorda (435 m.) i Sant Pere Màrtir (399 m.). Al nord, la serra de Collserola limita amb la depressió prelitoral, mentre que, pel vessant marítim, continua amb una plataforma suaument inclinada cap al mar, anomenada Pla de Barcelona.

Litològicament, Collserola està formada per un sòcol o basament de granit, envoltat per roques metamòrfiques, principalment pissarres, esquists, quarsites, etc.

A les zones més allunyades de la massa granítica afloren roques sedimentàries, poc metamorfitzades, com és el cas de les calcàries del puig d'Olorda i del turó de Montcada. Tant el granit com les roques metamòrfiques apareixen travessades per

nombrosos dics de roques filonianes (aplites, pegmatites, pòrfirs).

Un fet que cal destacar i que incideix en la morfologia de la serra és la intensa meteorització a què està sotmès el granit, a causa de la qual apareix recobert per una prima capa de material sorrenc, el «sauló», en el qual trobem els minerals més estables del granit. Aquest procés és freqüent en climes temperats amb forta humitat ambiental. Els materials que formen Collserola es van dipositar durant els períodes Ordovicià, Silurià, Devonian i Carbonífer, és a dir, fa de 500 a 300 milions d'anys.

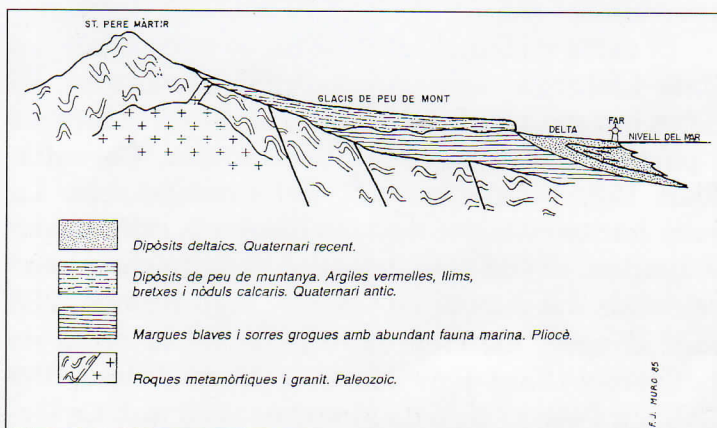
El massís del Garraf és el sector de la serralada litoral que s'estén a l'oest de la vall del riu Llobregat. Està separat de la serra de Collserola per una important falla que ha determinat la instal·lació del riu. La vora occidental del massís està formada per materials paleozoics idèntics als que formen Collserola i que afloren àmpliament a la zona de Sant Boi (Sant Ramon), Torrelles, Sant Vicenç dels Horts, Pallegà, Martorell. Damunt dels materials paleozoics recolza una potent coberta de roques mesozoiques, predominantment calcàries. Una estreta orla de dipòsits quaternaris, semblants als del Pla de Barcelona, voreja el Massís del Garraf, entre Castelldefels i Pallegà.

La unitat geomorfològica del Pla de Barcelona està formada per un glacis suaument inclinat cap al mar des del vessant marítim de Collserola. Des del punt de vista altimètric, s'estén des de les cotes 125-135 metres fins a l'inici de les planes deltaïques dels rius Llobregat i Besòs, aproximadament a uns 20 metres d'alçada damunt el nivell del mar. El Pla de Barcelona està format per un sòcol paleozoic (granit i pissarres) recobert per les margues blaves i les sorres groguenques del Pliocè i/o del Miocè. Aquestes dues unitats afloren al fons de les rieres i torrents.

Damunt d'aquests materials recolzen els materials quaternaris característics del Pla de Barcelona, constituïts per un mantell de «dipòsits de peu de mont», originats pels arrossegalls que aportaven rieres i torrents que davallaven de Collserola cap al mar. En aquest mantell de dipòsits quaternaris, cal destacar tres tipus de materials ben diferenciats:

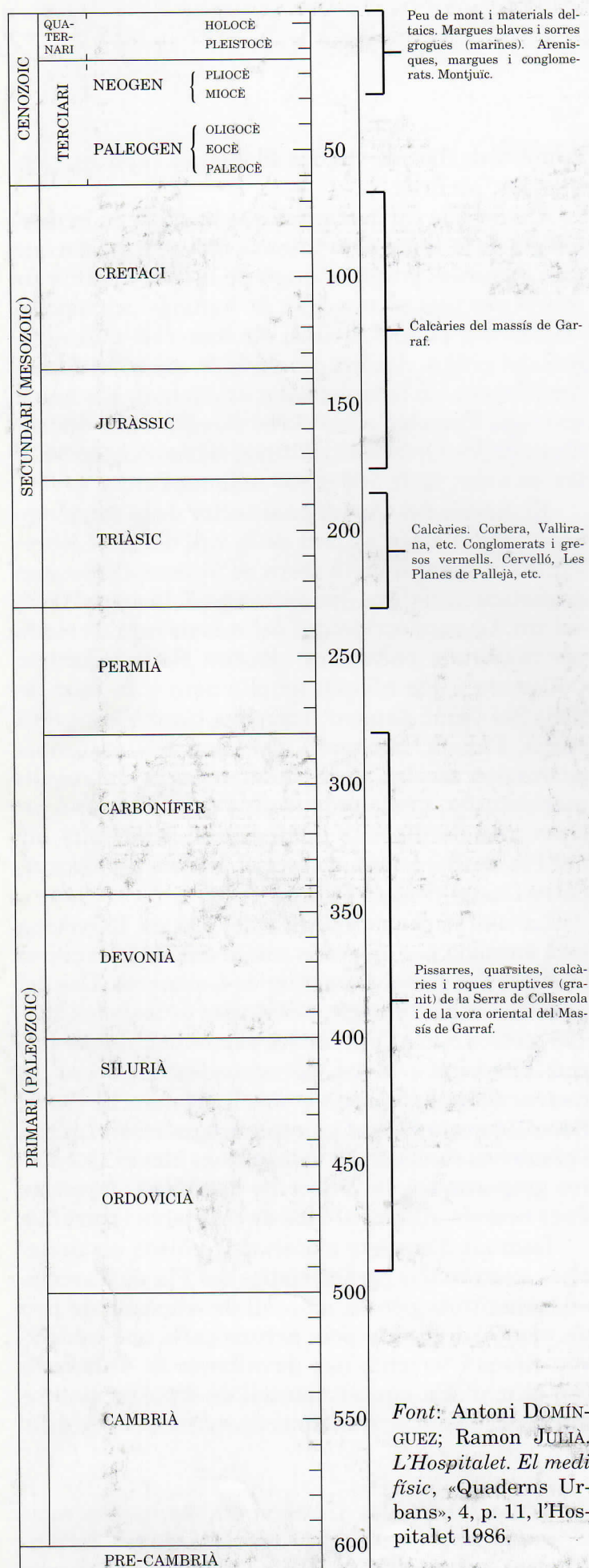
— argiles vermelles i fragments de roques molt anguloses, arrossegats per les aigües torrencials procedents de Collserola. Els fragments

GRÀFIC 1
TALL GEOLÒGIC DE SANT PERE MÀRTIR
AL FAR DEL LLOBREGAT

Font: Antoni DOMÍNGUEZ, Ramon JULIÀ. *L'Hospitalet. El medi físic*, «Quaderns Urbans», 4, p. 43, l'Hospitalet 1986.

TAULA 1

Font: Antoni DOMÍNGUEZ; Ramon JULIÀ, *L'Hospitalet. El medi físic*, «Quaderns Urbans», 4, p. 11, l'Hospitalet 1986.

rocosos, principalment pissarres, són menys abundants a mesura que ens allunyem de la serra de Collserola,

- llims groguencs atribuïts a dipòsits eòlics,
- nòduls i crostes calcàries que es troben englobats en els llims.

Aquests tres tipus de materials són conseqüència de les oscil·lacions climàtiques que hi hagué durant el període Quaternari. En els períodes més càlids i humits, l'acció torrencial erosionava intensament els relleus de la serra de Collserola, i els materials (argiles i fragments de roques) es dipositaven a la base de la serra. Durant els períodes freds i secs, s'acumulaven els llims que transportaven els vents de llevant des de la faixa sorrenca litoral.

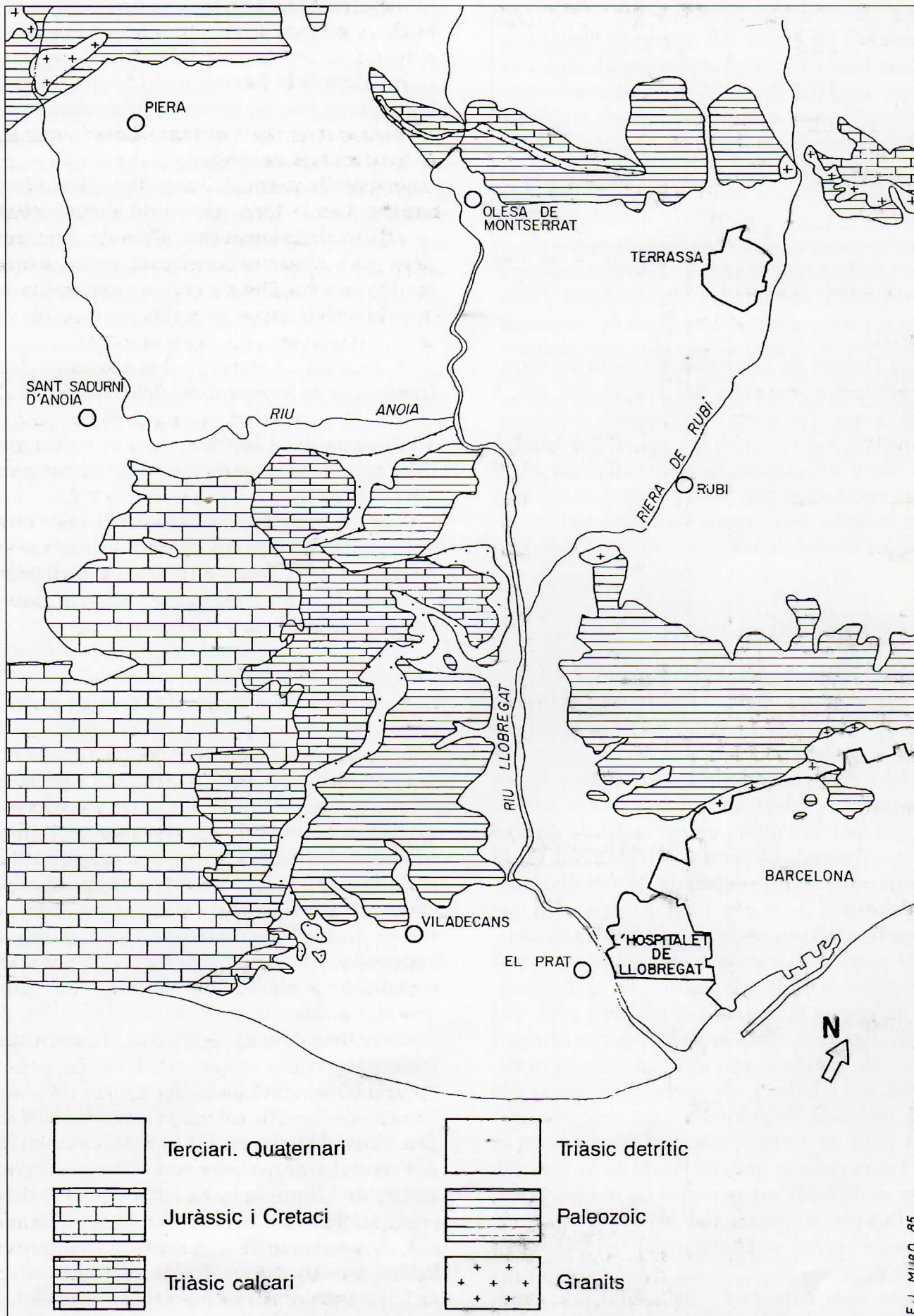
El turó de Montjuïc (173 m.) destaca clarament entre les planes deltaïques del Llobregat i el Besòs i la plataforma suaument inclinada del pla de Barcelona. La seva morfologia mostra una clara dissimetria, amb un vessant suau cap al mar i un talús quasi vertical cap al vessant marítim (zona del Morrot). Litològicament, Montjuïc està format per roques detrítiques (conglomerats, arenisques i margues) dipositades durant el període Miocè en un ambient marí, com indica l'abundant contingut en fòssils, especialment mol·luscs marins.

LA PLANA AL·LUVIAL I EL DELTA DEL RIU LLOBREGAT

La plana al·luvial s'estén des de Martorell fins a Sant Boi, té uns centenars de metres d'amplada i està formada pels al·luvions (sorres, graves i argiles) transportats i dipositats pel riu. A l'alçada de Sant Boi s'inicia la desembocadura del riu Llobregat en forma de delta, d'uns 97 km.² de superfície. No hi ha dubte que el delta és l'element geomorfològic més característic de la zona, originat en èpoques molt recents per l'acumulació i posterior redistribució per la zona litoral dels materials aportats pel riu.

El delta inclou el sector final de la comarca del Baix Llobregat i la part sud del Barcelonès. El delta integra tot el municipi del Prat de Llobregat i part dels de Barcelona, l'Hospitalet, Cornellà, Sant Boi, Viladecans, Gavà i Castelldefels. La seva horitzontalitat destaca entre els relleus que el limiten. al sud-oest, tanquen el delta els relleus orientals del massís de Garraf (Sant Ramon, 288 m.); al nord, els cims arrodonits de la serra de Collserola (Sant Pere Màrtir o Mont d'Ossa, 389 m.), i, a l'est, el turó de Montjuïc (173 m.) La forma del delta recorda *grosso modo* un rombe amb els vèrtexs a Castelldefels, la desembocadura,

MAPA 1
 MAPA GEOLÒGIC D'UNA PART DEL BARCELONÈS I EL BAIX LLOBREGAT

TAULA 2
CARACTERÍSTIQUES FISIAGRÀFIQUES DEL DELTA

superfície	97 km. ²	
longitud de la costa	23 km.	• 18 km. al sud de la desembocadura • 5 km. al nord
penetració en el mar	8 km.	
amplitud màxima	19 km.	(de Castelldefels a Montjuïc)
pendent	0,1 %	

Font: Antoni DOMÍNGUEZ; Ramon JULIÀ. *L'Hospitalet. El medi físic*, «Quaderns Urbans», 4, p. 21, l'Hospitalet 1986.

Montjuïc i l'estret de Cornellà. El delta és clarament dissimètric respecte del traçat del riu, i aproximadament les seves tres quartes parts ocupen el sud del curs actual del riu. L'horitzontalitat del delta únicament és interrompuda en el sector sud-occidental per l'existència d'una franja de dunes litorals, ben desenvolupades, per exemple, a Gavà i Castelldefels.

Els materials del delta

Els materials deltaics es recolzen en gran part damunt les margues blaves i les sorres del Pliocè. Durant aquest període, l'actual vall baixa del riu Llobregat apareixia ocupada per les aigües marines formant una ria àmplia que arribava fins a l'actual posició de Martorell. Això succeïa perquè el nivell del mar era quasi un centenar de metres més alt que l'actual. La formació d'un delta és un procés molt complex que depèn de factors diversos, com ara, el tipus de règim fluvial (crescudes, estiatges, torrencialitat, etc.); les condicions climàtiques, els processos costaners (onades, corrents marins i marees). A l'ambient deltaic es produeixen dos processos fonamentals. per una part, l'acumulació dels materials que transporta el riu, i per altra, la redistribució que, d'aquests sediments, fan les onades i els corrents marins. Als deltes en formació es produeix un avanç progressiu de la línia de costa i un canvi freqüent en el traçat del curs del riu, amb formació de braços que poden ser actius durant períodes de temps variables. Els braços abandonats i les zones marines tancades per barres es transformen en llacunes i en zones d'aiguamolls.

L'estudi dels materials del delta ha estat possible gràcies a les nombroses explotacions d'àrids realitzades durant les últimes dècades i als

nombrosos sondatges practicats per conèixer el subsòl. Els sediments que constitueixen el delta s'han dipositat en tres tipus d'ambients sedimentaris.

a) Materials fluvials o al·luvions, originats per la sedimentació del material (graves, sorres, llims i argiles) que el riu aportava, especialment durant els períodes de crescudes.

b) Sorres marines, amb abundant fauna, que corresponen a antics nivells de platges o barres.

c) Dipòsits llacunosos, formats per llims i argiles amb abundant matèria orgànica. En certs punts, l'acumulació de restes vegetals ha afavorit la formació de capes de torba.

Història de la formació del delta

El delta del Llobregat és una unitat geològica molt recent: la seva formació va començar fa uns 10 000 anys.

Les diverses etapes d'avanç del delta han pogut ser estudiades a partir de l'anàlisi dels sediments deltaics, a partir de les restes arqueològiques trobades en aquests sediments i a partir dels mapes antics i de documents històrics.

Amb l'ajuda de sondeigs, mapes antics i dades històriques se segueix l'evolució del delta. A l'època romana el litoral deltaic estava situat probablement arran del camí antic de València, que aproximadament ve a prolongar l'actual autovia, és a dir, a uns tres quilòmetres de la costa actual. Sembla acreditar-ho l'abundor d'àncores i àmfores romanes trobades en aquest indret a pocs metres de profunditat, així com la topografia, que assenyalava una andana un xic més elevada des d'aquesta línia vers l'interior. Els successius avenços del delta no es feren en direcció constant, car depèn del lloc de desembocadura del riu, i aquesta ha canviat diverses vegades de posició, si més no del segle XI ençà, en què el riu desembocava molt més a l'est, prop de l'estany dels Arenals o de Port, situat al peu mateix de Montjuïc.

També acrediten aquests canvis els noms d'antics cursos fluvials coneguts per Riu Vell, Riu Sec, Riu Mort, anterior al llot actual, i dels quals hom pot conjecturar que són restes dels estanys del Remolar, de l'Illa i de la Ricarda, graus estirats perpendicularment a la costa i en part reblerts de sorres. Aquests canvis són sempre freqüents en els deltes, molt més, com en el cas del Llobregat, si són de tipus torrencial en els quals els al·luvions transportats pel riu eleven el curs fluvial, que adquireix un perfil transversal bombat, degut en part a les

obres de contenció de los vore del riu efectuades pels pobles riberencs per tal d'evitar que el riu sortís de mare. Així i tot, les desviacions s'han repetit sovint i en quedà un illot dit dels Banyols entre dos braços de riu. Com que el màxim progrés es fa a la desembocadura, és natural que si la posició de l'eix fluvial canvia, la magnitud de l'avenç del delta pot ésser discutida i depèn del lloc que hom prengui de referència.

A partir de la segona meitat del segle XIX es tenen diverses dades sobre l'evolució de la línia de la costa. Així, el sector nord del delta, entre la desembocadura del riu i Montjuïc, reula clarament des de l'any 1862. Aquest any fou inaugurada la Farola o Far del Llobregat, que es trobava a 320 metres del mar. L'any 1921 n'estava a 215 metres. El 1923 a 123 metres i el 1948 a tan sols 20 metres.

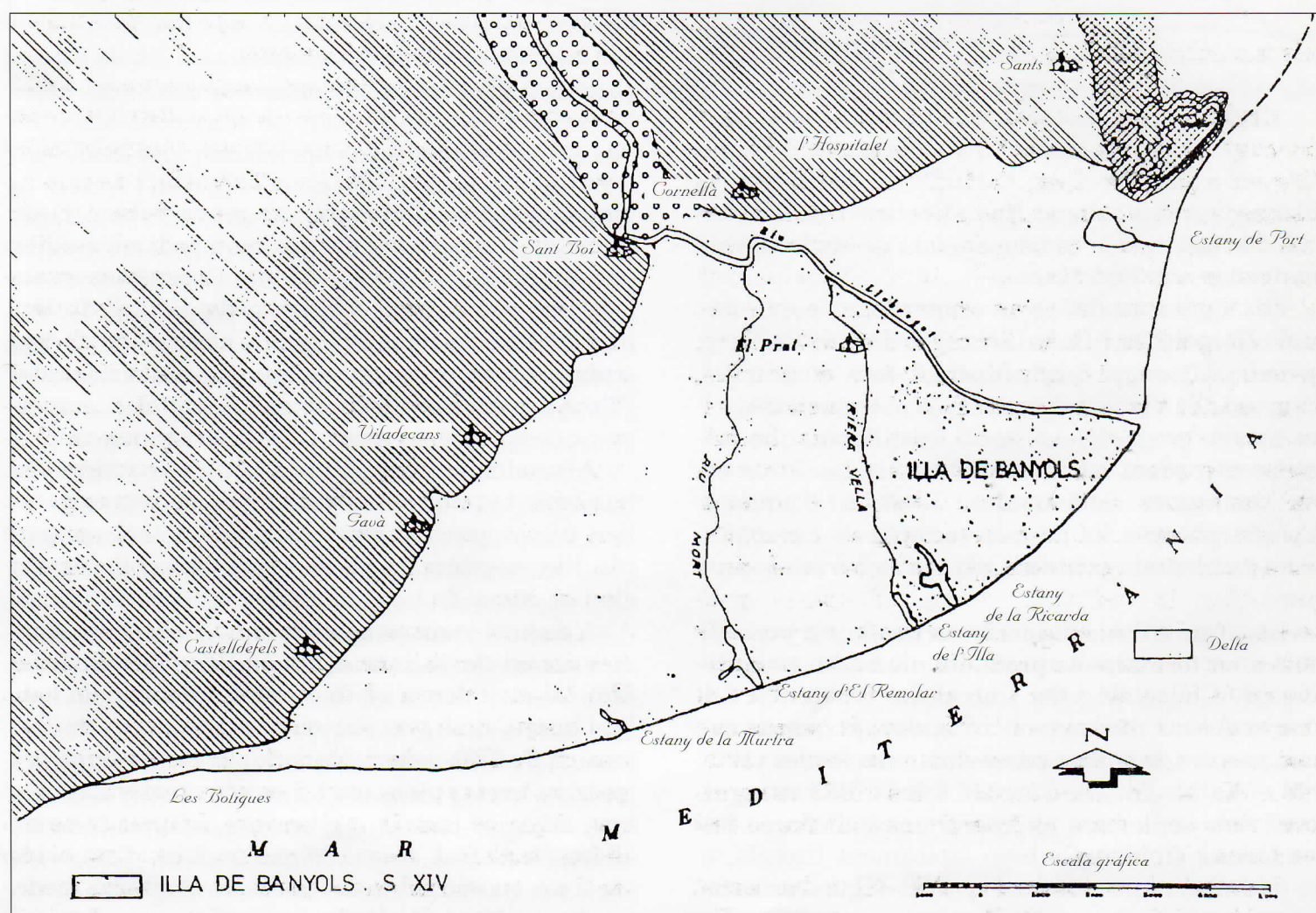
Posteriorment ha hagut de ser protegida artificialment. Entre el 1862 i el 1948, en aquest sector, el delta reculà una mica més de tres metres per any

HISTÒRIA GEOLÒGICA DE LA ZONA

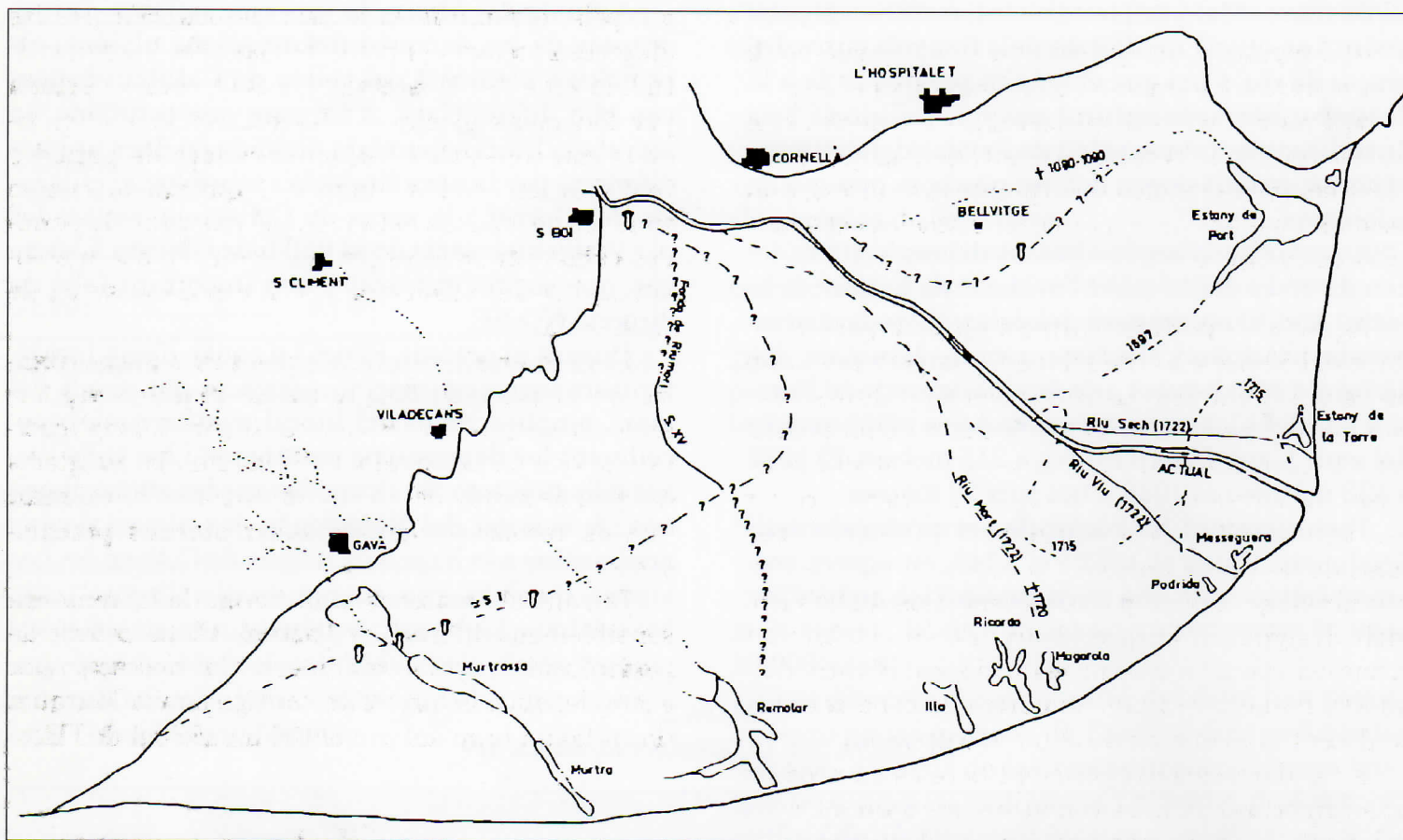
A finals del Miocè, fa uns cinc milions d'anys, després de les darreres deformacions alpines, els principals elements del relleu de Catalunya estaven ben diferenciats. A la zona que estudiem, la serralada litoral apareixia dividida en dues unitats diferents per la seva litologia i morfologia. el massís del Garraf i la serra de Collserola, separades per l'estret passadís de la vall baixa del riu Llobregat, que seguia el traçat d'una important falla de direcció NO-SE.

Durant el període Pliocè i a causa d'una important transgressió marina (elevació del nivell del mar), àmplies zones del litoral mediterrani, especialment les depressions costaneres i les valls baixes dels rius, van ser ocupades per les aigües marines. A la zona del Barcelonès, les aigües devien arribar fins a la base dels relleus de Collserola. Les aigües marines van ocupar també l'actual curs baix del riu Llobregat, originant una ria estreta i

MAPA 2
EL DELTA DEL LLOBREGAT AL SEGLE XIV

MAPA 3
ELS BRAÇOS DEL LLOBREGAT FINS AL SEGLE XVIII

Font: M. Àngels MARQUÈS, *Les formacions quaternàries del delta del Llobregat*, p. 61. Ed. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1984.

allargada que s'estenia fins al congost de Martorell. Els geòlegs de començaments de segle la van anomenar «ria Rubricata»

Les aigües marines van ocupar la zona dels actuals Barcelonès i Baix Llobregat durant un llarg període de temps (probablement més d'un milió d'anys) i allí s'hi van dipositar les margues blaves i les sorres groguenques, molt fossilíferes, que actualment podem estudiar en diverses localitats de les comarques esmentades. L'estudi d'aquests dipòsits pliocens ha permès reconstruir les condicions ambientals existents a la ria i a les zones properes.

En primer lloc, cal remarcar que la ria presentava un contorn molt sinuós que s'adaptava als relleus de Collserola i del Garraf. La topografia del fons era, sens dubte, molt irregular, ja que en espais propers es troben zones una mica fondes (100-150 m.) amb d'altres d'aigües somes. El contingut fòssil dels sediments pliocènics ens indica que les condicions ambientals eren típicament litorals, o de plataforma poc fonda, i que les aigües presentaven una salinitat normal i una temperatura una mica superior a les aigües actuals del Mediterrani.

En aquestes condicions, la ria es va poblar d'una fauna molt rica i variada, que avui podem estudiar i conèixer gràcies als abundants fòssils conservats (són ben coneguts els jaciments del Papiol, de Molins de Rei, de Sant Feliu de Llobregat, etc. Així mateix, s'han trobat abundants fòssils marins del Pliocè a nombrosos indrets de l'Hospitalet, actualment desapareguts a causa de la urbanització).

Als sediments dipositats a la ria pliocènica, s'hi han trobat també abundants restes de vegetals (fulles, troncs, pol·len) procedents de les zones properes. El seu estudi ha permès reconstruir la vegetació i el clima de la zona durant el període Pliocè. Així, durant la primera meitat del període, ens podem imaginar la zona ocupada per una vegetació forestal molt densa i rica en espècies i un clima càlid i humit, amb precipitacions abundants i uniformes. A l'estrat arbori predominaven les coníferes (cedres, avets, pins, etc.) i nombroses angiospermes arbòries (salzes, castanyers, alzines, roures, Olea, etc.). Cal recordar que moltes d'aquestes espècies no són les pròpies de la vegetació mediterrània actual. Al llarg de la segona meitat del Pliocè es van produir importants variacions de la

flora de la zona, que es poden resumir de la següent manera.

a) Empobriment general de la vegetació, amb una sensible disminució del nombre d'espècies.

b) Progressiva substitució de les espècies que necessiten forta humitat per altres d'adaptades a viure en ambients més secs (plantes xeròfites), com les oliàcies (*Olea* i *Phyllirea*), les cistàcies i el *Quercus ilex-coccifera*.

Aquesta important variació en la vegetació al llarg del Pliocè està relacionada, sens dubte, amb els canvis climàtics que comencen a produir-se durant la segona meitat del període. Del clima càlid, humit i uniforme de començaments del Pliocè es passa progressivament a un clima caracteritzat per una sensible disminució de la humitat i, per tant, de les precipitacions. Aquestes, a més de disminuir en quantitat, passen a tenir una distribució molt desigual al llarg de l'any. Es va establir un ritme estacional amb una estació seca. S'inicia d'aquesta manera el tipus climàtic que coneixem actualment amb el nom de clima mediterrani.

A les darreries del període Pliocè es va produir una important regressió marina, amb un descens del nivell del mar d'algunes desenes de metres. Les aigües marines que ocupaven part del Barcelonès i del Baix Llobregat es van retirar i van deixar al descobert una plataforma suaument inclinada cap al mar. A l'inici del Quaternari (fa uns dos milions d'anys), el relleu de la zona era sensiblement diferent de l'actual. L'antiga ria pliocènica, entre Collserola i el Garraf, es va transformar en una vall fluvial on el riu Llobregat anava excavant el seu llit. Els cims de Collserola i el Garraf sobresortien damunt d'una plataforma formada per materials neogens que s'estenia des del turó de Montjuïc fins a la cota de 90 metres (al nord de l'actual barri de Pubilla Casas).

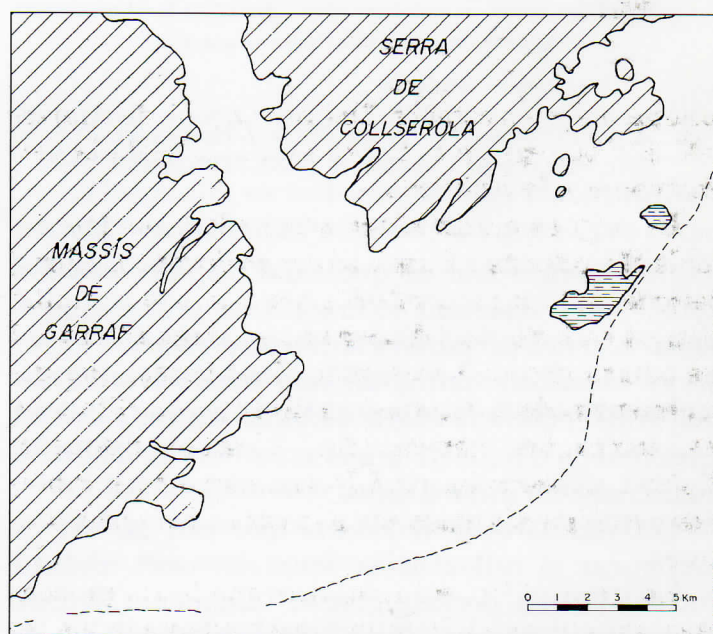
Aquesta plataforma va ser excavada progressivament per nombroses rieres i torrents que davallaven de Collserola i exercien una intensa acció erosiva. Per entendre l'evolució geomorfològica de la zona durant els temps quaternaris, és necessari fer unes breus referències a les oscil·lacions climàtiques que es van produir durant aquesta etapa. En efecte, durant aquest període es va produir una alternança de períodes freds (èpoques glaciars) i períodes més càlids (interglaciars). En els primers, les zones climàtiques es desplaçaven cap a l'equador, augmentava sensiblement la superfície ocupada per les glaceres i descendia el nivell del mar, atès que grans quantitats d'aigua quedaven immobilitzades als continents en forma de glaç. Durant

els períodes interglaciars es produïen processos inversos: les zones climàtiques es desplaçaven cap als pols, disminuïa la superfície ocupada per les glaceres i pujava el nivell del mar. Per la seva latitud, la zona de l'Hospitalet no es va veure afectada per fenòmens glaciars, i les oscil·lacions climàtiques van consistir en una alternança de períodes freds i àrids, i càlids i humits. Sí que van afectar la zona les variacions del nivell del mar. En els períodes càlids i humits es produïa una intensa meteorització de les roques paleozoiques de la serra de Collserola.

Els materials resultants d'aquesta meteorització, principalment fragments de roques i argiles, eren arrossegats per les aigües torrencials i dipositats al peu de la serralada. S'originà així un glacis de «peu de mont» lleugerament inclinat cap al mar, que es recolzava damunt els materials preexistents.

Durant el Quaternari, la fauna de la zona era sensiblement diferent de l'actual. Hi ha proves de l'existència de grans mamífers. Cal destacar, per exemple, que als terrals de l'antiga bòbila Marquet (localitzada prop del cementiri municipal de l'Hos-

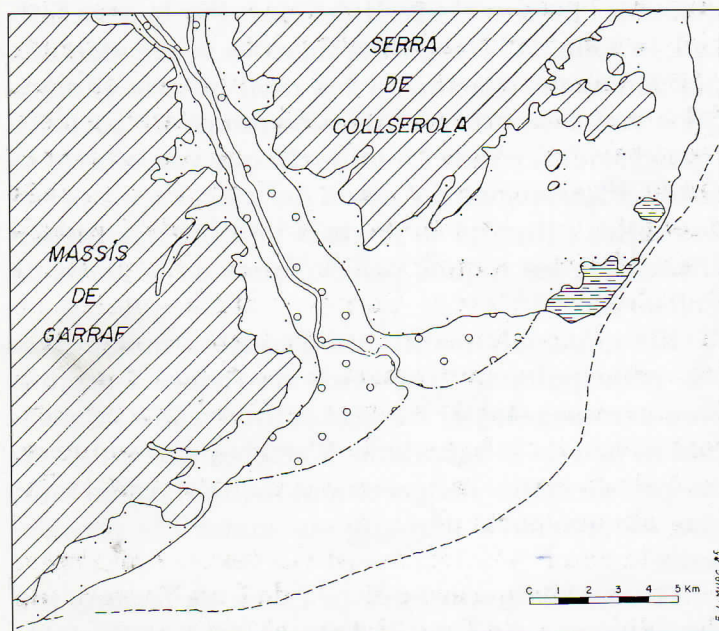
MAPA 4
LA VALL BAIXA DEL LLOBREGAT DURANT EL PLIOCÈ

- Terrenys premiocènics del Massís de Garraf i de la Serra de Collserola.
- Miocè, Montjuïc.
- Línia de costa durant el Pliocè.
- Línia de costa actual.

Font: Antoni DOMÍNGUEZ, Ramon JULIÀ, *L'Hospitalet. El medi físic*, «Quaderns Urbans», 4, p. 35, l'Hospitalet 1986.

MAPA 5
EL DELTA DEL LLOBREGAT AL SEGLE I

- Terrenys premiocènics. Massís de Garraf i de la serra de Collserola.
- Miocè. Montjuïc i Mont Tàber
- Peu de muntanya. Quaternari.
- Dipòsits fluvials de la plana al·luvial i delta del riu Llobregat. Quaternari.
- Hipotètica línia de costa a l'època romana (s.I.).
- Línia de costa actual.

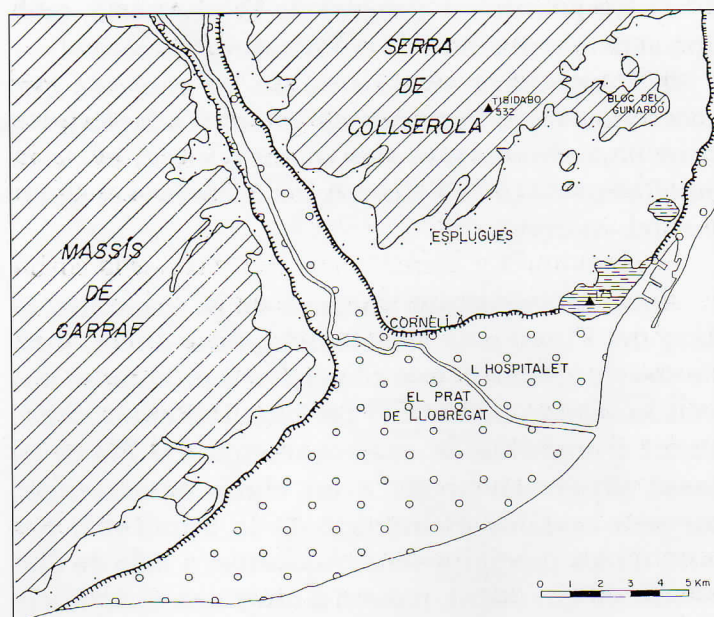
Font: Antoni DOMÍNGUEZ, Ramon JULIÀ, *L'Hospitalet. El medi físic*, «Quaderns Urbans», 4, p. 36, l'Hospitalet 1986.

pitalet) es va trobar un queixal d'*Elephas meridionalis*, mena d'elefant extingit i de grans dimensions. A zones properes s'han trobat restes d'altres grans mamífers extingits, com *Rhinoceros etruscus*, *Hippopotamus major* i *Equus stenorius*. L'edat aproximada d'aquests grans mamífers és d'aproximadament un milió d'anys.

Els últims esdeveniments que van acabar de configurar el relleu de la zona són molt recents. Durant l'últim període glacià (anomenat Würm) el nivell del mar era d'uns 100 metres per sota de l'actual. Fa aproximadament uns 18.000 anys, va finalitzar aquest període fred i la fusió de les glaceres va provocar una progressiva pujada del nivell del mar (tansgressió flandriana) fins a assolir el nivell actual.

La formació de l'actual plana deltaica s'inicià fa uns 10.000 anys. Les aportacions del riu Llobregat dipositades a la seva desembocadura eren redistribuïdes al llarg de la costa pel mar, i així, de mica en

MAPA 6
ESTRUCTURA GEOLÒGICA DE LA VALL BAIXA DEL LLOBREGAT

- Materials premiocènics del massís de Garraf i de la serra de Collserola.
- Miocè. Montjuïc i Mont Tàber.
- Peu de muntanya. Quaternari.
- Materials fluvials de la plana al·luvial i del delta del Llobregat. Quaternari.
- Marge del peu de muntanya.

Font: Antoni DOMÍNGUEZ, Ramon JULIÀ, *L'Hospitalet. El medi físic*, «Quaderns Urbans», 4, p. 37, l'Hospitalet 1986.

mica, es va anar formant i va anar creixent la plana deltaica.

CARACTERÍSTIQUES GEOMORFOLÒGIQUES I GEOLÒGIQUES DE L'HOSPITALET

En observar amb detall el mapa topogràfic del terme municipal de l'Hospitalet, s'hi distingeixen dues zones amb morfologia ben diferenciada, el Samontà i la Marina.

El Samontà és el sector nord del terme; està format per turons de poques desenes d'alçada, com el turó de la Torrassa (45 m.), el turó de les Planes (55 m.) i el turó de Can Serra. Aquests turons estan separats per rieres i torrents, com la riera Blanca, el torrent Gornal, el torrent de Can Oliveres, tots procedents del vessant sud del puig de Sant Pere Màrtir. La intensa urbanització fa molt difícil reconèixer aquest paisatge, però el traçat de

les rieres i torrents el podem reconstruir gràcies als topònims d'alguns carrers. Geològicament, aquest sector és format per argiles vermelles i llis groguencs del període Quaternari, amb abundants concrecions calcàries (nòduls irregulars) i còdols procedents dels relleus propers. Per sota d'aquests materials quaternaris hi ha argiles pliocèniques. Aquests materials afloren bé a la zona del cementiri, als voltants de Can Boixeres i a la zona de la riera del Canyet.

El límit sud del Samontà ve marcat per la corba de nivell 20, el traçat de la qual segueix el ferrocarril. Aquest sector comprèn una mica més de la quarta part de la superfície del terme municipal i inclou els barris de Collblanc, la Torrassa, la Florida, les Planes, Pubilla Casas, Can Serra i Sanfeliu. Els materials argilosos que formen el Samontà havien estat explotats intensament fa anys, per tal de subministrar la primera matèria a les nombroses bòbiles que hi havia a l'Hospitalet.

La resta del terme municipal està formada per terres baixes i planes, amb altituds que oscil·len entre 5 i 20 metres. Aquest sector, anomenat la Marina, forma part del delta del riu Llobregat, i està format per sorres i llis d'origen al luvial. La zona de la Marina correspon a prop del 75% de la superfície del terme municipal, i inclou Sant Josep, Santa Eulàlia, Polígon Gornal, Gran Via Sud, Bellvitge, la Bomba, Marina i Can Pi.

Originàriament, les terres de la Marina, en especial les més properes al riu, eren aiguamolls. Els primers habitants de l'Hospitalet es van dedicar a dessecar-los i a transformar-los en terres de conreu, molt fèrtils. Les últimes dècades aquestes terres han estat dedicades a la instal·lació de noves zones industrials i urbanes.

La xarxa hidrogràfica. rieres i torrents

Dels relleus paleozoics de la serra de Collserola davallen nombroses rieres de règim torrencial que han deixat l'empremta en la morfologia de la zona nord del municipi. La direcció general d'aquests torrents és de NNW i abans de la urbanització de la zona apareixien encaixats entre els turons de Collblanc, de la Torrassa, de Pubilla Casas, etcètera. Aquestes rieres i torrents, així com les aigües de l'escolament superficial, arrossegaven gran quantitat de sediments que han col·laborat a formar la plataforma de peu de muntanya que s'estén entre Collserola i la plana deltaica.

La morfologia d'aquestes rieres, la podem observar en dues zones; una al nord de la carretera de Collblanc i una altra al sector occidental del mu-

nicipi, al límit amb Esplugues. A la resta del municipi, les rieres i torrents s'han incorporat al sistema de clavegueres i fins i tot s'ha construït als seus llits. En èpoques de fortes pluges, les aigües pluvials tendeixen a seguir el traçat de les antigues rieres, creant importants problemes en els edificis. A la zona més urbanitzada de l'Hospitalet, podem reconstruir el traçat de les rieres estudiant la toponímia dels carrers. La Riera Blanca és la més oriental. Apareix totalment urbanitzada i constitueix el límit administratiu entre l'Hospitalet i Barcelona. El torrent Gornal recull les aigües de diverses torrenteres (torrent de Can Oliveres, torrent Busquets) que neixen a l'est de Sant Pere Màrtir. A la zona dels ponts de Can Rigalt, el torrent Gornal s'integra a la xarxa de clavegueres, però el seu antic traçat corresponia al traçat de l'avinguda que porta el seu nom.

A la zona més occidental del terme municipal, se'n conserven encara dues, la de Can Cervera (de Can Vidalet o de Can Clota) i el barranc d'Esplugues (torrent d'en Nyat). A la zona de Can Boixeres aquests dos torrents es fusionen donant lloc a la riera de la Creu, el traçat de la qual correspon al carrer del mateix nom que continua per la rambla Marina.

Aquests dos torrents estan travessats per dos aqüeductes que són les restes d'un antic sistema de conducció d'aigües.

EL CLIMA

L'Hospitalet es troba en la zona climàtica temperada i en el domini mediterrani que es pot caracteritzar per:

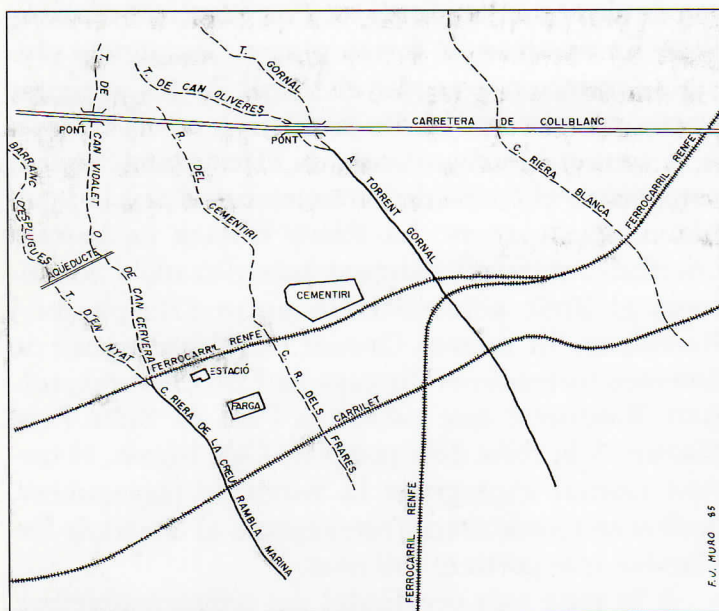
a) L'escassetat de les precipitacions i la seva irregular distribució al llarg de l'any. És també notable la irregularitat interanual d'aquestes precipitacions.

b) Estius calorosos i molt secs.

c) Hiverns suaus en els quals les glaçades i les nevades són molt poc freqüents.

El clima de l'Hospitalet ve determinat per diversos factors, com la latitud, ja que el municipi es troba aproximadament al paral·lel 42, és a dir, en el sector sud de la zona climàtica temperada. També cal tenir en compte la proximitat del mar Mediterrani, que es comporta com a font i magatzem de calor i humitat. Com qualsevol mar i oceà, el Mediterrani actua com a esmorteïdor i suavitzador de les temperatures de les zones properes, tant a l'estiu com a l'hivern.

MAPA 7
RIERES I TORRENTS

Font: Antoni DOMÍNGUEZ, Ramon JULIÀ, *L'Hospitalet. El medi físic*, «Quaderns Urbans», 4, p. 63, l'Hospitalet 1986.

Alhora, el terme municipal de l'Hospitalet es troba a poques desenes d'alçada, i l'efecte de l'altitud sobre les temperatures és pràcticament menyspreable (cal recordar que la temperatura disminueix uns 0,6 °C per cada 100 metres d'altitud). D'altra banda, la inexistència de relleus importants al terme municipal determina que no hi hagi cap obstacle per una bona insolació. La propera serra de Collserola actua com a barrera natural per a la circulació dels vents baixos, en especial les brises. En ocasions la dificultat de circulació d'aquests vents provoca inversions tèrmiques lligades a situacions de forta contaminació. Per altra banda, la vall del riu Llobregat actua com a passadís per l'entrada de vents del nord.

En conseqüència, el règim tèrmic que es dona a l'Hospitalet es manifesta amb temperatures molt suaus, sense grans freds ni grans calors, atesa la proximitat del Mediterrani. Les dades tèrmiques més significatives són.

- Temperatura mitjana anual. 16,5 °C
- Mes més fred, gener, amb una temperatura mitjana de 9 °C.
- Mes més calorós, juliol-agost, amb 24 °C de temperatura mitjana.
- Amplitud tèrmica anual (diferència entre la temperatura mitjana del mes més calorós i del mes més fred) 15 °C

Les temperatures més baixes es van mesurar al febrer de 1956, amb -8 °C, mentre que les tempe-

ratures més elevades s'han mesurat al mes de juliol, que algun any han arribat als 35 °C.

La pluviositat mitjana anual és d'uns 600 mm. (litres/m.²). La distribució mensual de les precipitacions és força irregular, amb un període màxim de pluges al final de l'estiu i, sobretot, durant la tardor, i un període de forta i llarga secada estiuenca que pot durar tres o quatre mesos, molt greu per a la vegetació, ja que coincideix amb l'època de temperatures més altes. La pluviositat presenta també una notable irregularitat interanual, amb anys molt humits durant els quals se supera clarament la mitjana i anys secs amb pluges clarament per sota de la pluviositat mitjana. Exemple d'anys humits ho són el 1959, amb 1.085 mm., el 1963, amb 915 mm., i el 1971, amb 892 mm. Anys secs ho han estat el 1964, el 1970 i el 1973, amb una pluviositat propera als 400 mm.

El tipus de precipitació més característic és el xàfec torrencial, de poca durada, que es produeix a finals de l'estiu i, sobretot, durant la tardor. En aquests xàfecs pot caure una part important de la precipitació anual, amb una distribució geogràfica molt irregular; hi ha precipitacions força diferents en zones geogràfiques molt properes.

Un exemple molt significatiu d'aquest tipus de xàfec es va produir la matinada del 7 de novembre de 1983. Una forta tempesta va afectar les comarques del Baix Llobregat, Barcelonès i Vallès, amb pluges molt violentes i intenses, però amb un repartiment geogràfic molt irregular. Les pluges caigudes a certes zones, com l'Hospitalet, van arribar al 40% de la pluviositat mitjana anual, mentre que a localitats properes, com Badalona, no van superar els 42 mm. La majoria de les vegades, aquests xàfecs apareixen associats a situacions meteorològiques amb forts vents de llevant que arrossegueuen grans masses de núvols tempestuosos (cumulonimbus) procedents del Mediterrani. Quan aquestes masses entren en contacte amb un front fred o amb una gota freda es produeixen els xàfecs violents i de curta durada.

Les nevades i les glaçades són molt rares a la zona. Entre 1956 i 1987 s'han comptabilitzat 33 dies amb precipitacions en forma de neu. La nevada més important en el període esmentat es va produir el Nadal de 1962, amb tres dies de neu que van produir una capa de 50 cm. i amb vuit dies de terra coberta per la neu. L'any 1963 va nevar un total de 7 dies durant els mesos de gener, febrer i desembre, però la capa de neu no va superar els 5 cm. La calamarsa és un tipus de precipitació més freqüent que la neu.

Els mesos que hi ha més probabilitat que es presenti aquest tipus de precipitació són febrer, març, abril i setembre. La humitat atmosfèrica és

sempre alta, a causa de la proximitat del mar, amb un valor mitjà del 65-70%. Aquesta humitat és la causa de les freqüents boires i boirines, sovint associades a situacions d'inversió tèrmica i a períodes de forta contaminació.

Els vents periòdics i regulars són les brises de terra, o brisa nocturna, que bufa de terra a mar, i les brises de mar, o brisa diürna, que bufa de mar a terra.

Entre els vents no periòdics cal citar el llevat, que bufa en direcció E o ENE, a ratxes, i que porta gran quantitat d'humitat. Malgrat que pot bufar a qualsevol època de l'any, és més freqüent a la tardor (quan les aigües del Mediterrani encara són molt calentes) i a la primavera. Aquests vents, que en ocasions superen la velocitat de 100 km./h, són responsables de grans xàfecs i provoquen forts temporals al mar